

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОМУ СКЛАДУ ЩОДО
ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ
ОФІЦЕРІВ-ПРАВООХОРОНЦІВ**

УДК 37. 01: 355: 159. 98

А. І. Радванський

Щоб стати підготовленим фахівцем, сьогодні недостатньо лише ґрунтовної професійної підготовки. Майбутній офіцер правоохоронних органів має стати відповідальною й особистісно зрілою людиною, здатною на високому рівні вирішувати нестандартні завдання, що мають місце у повсякденній та професійній діяльності. Це потребує від науково-педагогічного складу цілеспрямованої роботи, результатом якої має бути сформованість у курсантів мотивації на самонавчання, саморозвиток і самовиховання під час навчання у вищому навчальному закладі (ВНЗ). Лише за таких умов майбутній офіцер-правоохоронець буде відповідати вимогам часу, закладеним у концепцію модернізації освіти, що передбачає введення компетентнісного підходу. З його позицій основним результатом діяльності педагогічного колективу ВНЗ стає формування компетентного випускника, здатного використовувати отримані знання в реальному житті.

Метою статті є оприлюднення методичних рекомендацій науково-педагогічному складу щодо формування лінгвосоціокультурної компетентності у майбутніх офіцерів-правоохоронців.

Передумовою ефективної професійної діяльності є формування у майбутніх офіцерів правоохоронних органів лінгвосоціокультурної компетентності. Її зміст не лише полягає в опануванні іноземної мови як засобу спілкування, а й реалізується у засвоєнні спеціальних теоретичних знань, які належать до таких навчальних дисциплін, як культурологія, лінгвокраїнознавство, психологія міжкультурного спілкування. Відомо, що

можна володіти мовою як засобом спілкування, але не орієнтуватися в загальному міжкультурному контексті іншомовного спілкування, тобто не мати сформованих знань про історію, культуру, традиції країни, етнокультурні звичаї, ритуали, символи, стереотипи тощо. До цих знань належать і поняття мовленнєвого етикету та поведінки, культури і контексту виконання різних видів діяльності побутового та професійного характеру.

Результати аналізу освітньо-кваліфікаційних характеристик на випускників – майбутніх офіцерів правоохоронних органів надають можливість зробити висновок про те, що вони повинні не лише мати досконалі знання професійного характеру, але й вільно спілкуватись із представниками інших держав у різних ситуаціях повсякденного життя. Ця вимога посилюється особливостями служби у правоохоронних органах України, зокрема необхідністю взаємодіяти з правоохоронними органами інших країн; спілкуватися з іноземцями під час перетину державного кордону; здійснювати охорону закордонних дипломатичних представництв. Особливо важливо для офіцерів-правоохоронців мати ґрунтовну лінгвосоціокультурну підготовку у зв'язку із забезпеченням правопорядку під час проведення в нашій країні чемпіонату Європи з футболу, де очікується прибуття сотень тисяч громадян з усього світу, які мають відмінні від наших соціальні традиції, мовну культуру, суспільний устрій тощо. Тому майбутні офіцери-правоохоронці повинні бути потенційно підготовлені до таких контактів.

Актуальність теми посилюють тенденції реформування правоохоронних органів України, а саме: здійснення заходів для зміцнення довіри і розвитку співробітництва з правоохоронними службами суміжних держав на різних рівнях з протидії протиправній діяльності; виконання спільних програм України та суміжних держав з протидії організованій злочинності, планів (цільових програм) міжнародного співробітництва правоохоронних органів України з інституціями Європейського Союзу і НАТО, з державами – учасницями ГУАМ, спільних проектів міжнародної технічної допомоги з Європейською Комісією, а також США, ФРН та іншими державами,

міжнародних програм навчання персоналу і стажування в державах – членах Європейського Союзу та НАТО; участь у підготовці проектів міжнародних договорів між Україною, суміжними державами, Європейським Союзом про порядок взаємодії з правоохоронних питань і співробітництво у сфері обміну інформацією.

Тому сьогодні офіцерам-правоохоронцям потрібні не лише країнознавчі знання, а переважно соціокультурні навички та вміння, що нададуть можливість брати участь у міжкультурній комунікації. Отже, завданням щодо іншомовного спілкування є формування мовленнєвої здібності, комунікативної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників.

На сьогодні спостерігається неоднозначний підхід до визначення суті поняття “компетентність”. У науковій літературі поняття “компетентний” тлумачиться здебільшого як “відповідальний, здатний” (від лат. *competentis*), тобто той, хто: а) знає, добре обізнаний, авторитетний, поінформований у певній галузі; б) той, хто володіє компетенцією [1–3].

Нам імпонує визначення, подане Міжнародним департаментом стандартів для навчання і досягнення й освіти (IBSTPI), де поняття “компетентність” визначається як “спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання або роботу” [4, с. 1]. При цьому поняття компетентності містить набір знань, умінь, навичок та особистого ставлення, які надають змогу людині ефективно здійснювати діяльність або виконувати певні функції, що підлягають досягненню певних стандартів у галузі професії або виду діяльності [4, с. 1]. А щоб полегшити оцінювання компетентностей, Департамент пропонує виокремити з цього поняття такі показники, як набуті знання, вміння, навички і навчальні досягнення. Такі критерії оцінювання, на нашу думку, є дещо спірними, оскільки при їх переліку відсутні, наприклад, такі показники, як мотивація, соціальні навички (задоволення соціальних потреб), поведінковий компонент (ставлення, дія) тощо.

До поняття “компетентність” є близьким за значенням термін “компетенція”, який тлумачиться як обізнаність стосовно певного кола питань,

володіння знаннями і досвідом, а також коло повноважень, прав певного органу чи посадової особи (Л. Петровська [5], О. Смирнова [6], Л. Ядвіршис [7] та ін.).

Термін “компетенція” (від лат. *competere* – бути здатним до будь-чого) було введено Н. Хомським. З самого початку він означав здатність, необхідну для виконання певної, переважно мовної діяльності у рідній мові [8].

Результати аналізу наукових праць, а також проведене дослідження надали можливість виокремити потенційні резерви для вдосконалення професійної підготовки курсантів – майбутніх офіцерів з метою результативного формування у них лінгвосоціокультурної компетентності. З цією метою науково-педагогічному складу у своїй діяльності необхідно дотримуватись методичних рекомендацій, які розроблено на основі отриманих результатів:

1. Формування лінгвосоціокультурної компетентності майбутніх офіцерів правоохоронних органів України буде результативним за умови досягнення під час занять освітньої і виховної цілей. Освітня мета полягає в усвідомленні особливостей використання певної мовної конструкції, що вивчається. Виховна мета спрямована на засвоєння особливостей культури спілкування, ціннісних орієнтацій, ментальних традицій мови країни, що вивчається.

2. Формування лінгвосоціокультурної компетентності майбутніх офіцерів відбувається більш результативно, якщо забезпечити готовність курсантів до співпраці, створити сприятливу атмосферу введення у мовленнєве середовище (наприклад, шляхом використання мовленнєвої зарядки). Мовленнєву зарядку доцільно проводити у формі спілкування за визначеною ситуацією. Вона повинна включати засвоєний матеріал і бути природною. Матеріалом для бесіди може бути актуальна подія, цікавий випадок або повідомлення, реакція на якесь твердження, яка створює необхідний емоційний настрій для комунікативної практики. Новизна змісту мовленнєвої зарядки, невимушеність атмосфери, в якій вона проводиться, задає заняттю необхідної тональності, залучає курсантів до подальшої навчально-комунікативної діяльності. Бажано,

щоб комунікативна атмосфера пронизувала все заняття – від повідомлення теми до підбиття підсумків та оцінки роботи курсантів.

3. Формування лінгвосоціокультурної компетентності курсантів відбувається результативно тоді, коли викладачі допомагають майбутнім офіцерам систематизувати засвоєні знання, уміння і навички. Для цього доцільно під час занять включати завдання на узагальнення та систематизацію вивченого мовного матеріалу, актуалізацію вмінь і навичок пройдених тем. Цій меті підпорядковано і контроль набутих знань, умінь та навичок, який містить у собі як поточний контроль, так і тематичний та підсумковий. Для контролю за формуванням лінгвосоціокультурної компетентності курсантів доцільно використовувати як тести успішності, так і письмові творчі роботи, наприклад, есе.

4. Засвоєння складових лінгвосоціокультурної компетентності курсантів відбувається результативно в умовах інтенсивної мовленнєвої діяльності, особливо в нових для них ситуаціях. Виконання комунікативних розумово-мовленнєвих вправ доцільно пов'язувати з конкретними природними або створеними штучно ситуаціями спілкування. Допомагає вирішити цю мету і використання засобів мовної наочності – мовлення викладача. Воно виконує дві важливі функції: організацію викладачем навчання та виховання на занятті; зразок для наслідування, опору, яку може використати курсант, стимул, що спонукає до мовлення. Саме тому мовлення викладача має бути виразним, переконливим, грамотним, економним, зразковим, нормативним, автентичним, адаптивним, різноманітним за засобами вираження думки. Разом із тим мовлення викладача не повинно займати більше 10 % часу заняття.

5. Для формування лінгвосоціокультурної компетентності майбутніх офіцерів доцільно активізувати розумово-мовленнєву активність курсантів, їх внутрішню розумову і зовнішню мовленнєву діяльність під час занять. Для цього можна: використовувати змістовний та інформативний навчальний матеріал, що відповідає і дещо перевищує інтелектуальний розвиток курсантів; спонукати курсантів до вирішення комунікативних завдань, висловлювання

власних думок; залучати курсантів до безпосередньої участі у мовленнєвій діяльності та максимально збільшувати їх активну участь у самотійній роботі і колективних формах навчання; розвивати у курсантів мовленнєву ініціативу. Це відповідає особистісно-діяльнісному підходу та передбачає активну позицію і провідну роль на занятті саме курсанта, а не викладача. Останній лише організовує, спрямовує та корегує навчальний процес, виходячи з інтересів майбутніх офіцерів, рівня їх знань і вмінь.

6. Для формування лінгвосоціокультурної компетентності майбутніх офіцерів доцільно забезпечити застосування інтенсивних форм навчання, спонукати кожного курсанта до активної роботи та створити умови для можливості самотійно обирати і регулювати темп та умови виконання завдань навчальної діяльності. Різноманітність форм роботи є важливою для засвоєння навичок усного мовлення, яке потребує взаємних контактів. А поєднання індивідуальних форм роботи (робота у фронтальному режимі – відповіді курсантів по черзі, опитування окремих курсантів, індивідуально-масове тренування – самотійне синхронне виконання завдань з аудіювання, читання, письма, а також говоріння у режимі “курсант-диктор”, проговорювання або читання хором за викладачем чи диктором) з колективними (колективно-масове тренування в парах без змін або зі зміною партнерів; те ж саме в малих групах від трьох до п'яти учасників – самотійне синхронне виконання вправ курсантами у двійках, трійках тощо, реплікування в режимі група – група, група – один курсант, один курсант – група) має особливий ефект. Таке поєднання збільшує активний час діяльності курсантів, сприяє зниженню стану тривожності, допомагає подолати боязнь помилок, сприяє формуванню в курсантів почуття колективізму.

7. Важливим чинником формування лінгвосоціокультурної компетентності майбутніх офіцерів-правоохоронців є розвиток мотивації курсантів – спонукальні сили до вивчення іноземних мов, зумовлені суб'єктивним світом курсанта, його власними бажаннями, пристрастями, особистісною зацікавленістю у навчанні. Для цього необхідно, щоб:

матеріал, який використовується на занятті, був цікавим, відповідав інтересам курсантів (наприклад, цікавий текст, сучасна пісня, поезія, гумор тощо);

прийоми роботи з навчальним матеріалом приваблювали курсантів (використання колективних форм роботи, де курсант відчуває себе суб'єктом спілкування; навчальні ігри (ігри-конкурси, рольові ігри), що моделюють різноманітні життєві ситуації, проблемні завдання і вправи, які сприяють інтелектуальному розвитку курсантів);

курсанти усвідомлювали значущість своєї майбутньої професійної діяльності та були зацікавлені процесом і результатом свого професійного становлення.

8. Використання технічних засобів навчання на заняттях сприяє формуванню лінгвосоціокультурної компетентності майбутніх офіцерів-правоохоронців, якщо технічні засоби навчання: забезпечують реалізацію діяльності викладача та курсанта в навчальному процесі; орієнтовані на цілі навчання, сприяють досягненню мети занять; є інструментом реалізації методів і прийомів навчального процесу; відповідають сучасним досягненням методики навчання іноземних мов та забезпечують реалізацію нових освітніх технологій; а також якщо аудіо- і відеопродукція є високої якості, записані тексти – автентичними, а записи виконано носіями мови. Без технічних засобів навчання є неможливим розвиток таких видів мовленнєвої діяльності, як аудіювання та говоріння.

9. Засвоєння лінгвокраїнознавчої лексики відбувається результативно за допомогою використання таких прийомів, як опис, тлумачення реалій, використання наочних матеріалів, введення фразеологізмів, у тому числі прислів'їв, приказок (відбувається за допомогою ситуацій чи зображень, в яких відображається буквально значення фразеологічних одиниць). Вони співвідносяться з відповідниками в рідній мові, а потім формулюється їх переносне значення, яке ілюструється в ситуаціях і прикладах.

10. Важливим чинником формування лінгвосоціокультурної компетентності майбутніх офіцерів-правоохоронців є особистість викладача, його професійна підготовленість та авторитет, уміння активно впливати на емоційну сферу курсантів, сприяти виникненню в них таких емоційних станів, що є сприятливими для навчальної діяльності. Усе це, безумовно, впливає на соціально-психологічну атмосферу під час занять. За таких умов курсантами значно легше сприймається високий ритм занять, висока концентрованість завдань, багатоманітність використовуваних прийомів і напружена активна діяльність.

11. Ефективним засобом впливу на формування лінгвосоціокультурної компетентності майбутніх офіцерів-правоохоронців є широке використання заохочень із використанням як вербальних, так і невербальних засобів комунікації, правильний психолого-педагогічний підхід до виправлення помилок. Крім зовнішніх традиційних форм заохочень, викладачам доцільно використовувати й інші можливості навчального процесу, що допоможе курсантам високо оцінити свої успіхи, отримати визнання та схвальну оцінку всього колективу.

Отже, проведені дослідження надало можливість виокремити потенційні резерви для вдосконалення професійної підготовки курсантів – майбутніх офіцерів з метою результативного формування у них лінгвосоціокультурної компетентності. Для цього науково-педагогічному складу у своїй діяльності необхідно дотримуватись методичних рекомендацій, які розроблено на основі отриманих результатів.

Перспективними напрямками подальших досліджень можна вважати розробку науково-методичного забезпечення формування лінгвосоціокультурної компетентності майбутніх офіцерів-правоохоронців в умовах військового ВНЗ, обґрунтування педагогічних умов організації ефективної самостійної і самоосвітньої роботи курсантів з опанування лінгвосоціокультурних знань та вмінь.

Список використаної літератури

1. Горностай, П. Життєва компетенція в умовах обмеженості життєвого світу / Горностай П. // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : наук.-метод. збірник. – К. : Конспект, 2000. – С. 44–47.
2. Жалдак, М. Формування системи інформатичних компетентностей майбутніх учителів інформатики у процесі навчання в педагогічному університеті / Жалдак М., Рамський Ю., Рафальська М. // Вища школа. – 2009. – № 10. – С. 44–52.
3. Великий тлумачний словник української мови [з дод. і допов.] / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
4. Specter, J. Michel – de la Teja, Ileana. Eric Clearinghouse on information and Technology Syracuse / J. Specter. – N. Y. : Competencies for Online Teaching. Ric Diges. Competence, Competencies and Certification. – P. 1.
5. Капська, А. Й. Соціальна робота : навчальний посібник / Капська А. Й. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.
6. Смірнова, В. О. Поняття “інтерактивний підхід” у структуруванні знань професійної підготовки / Смірнова В. О. // Педагогічний процес: теорія і практика. – К. : Вид-во “ЕКМО”, 2003. – Вип. 2. – С. 163–172.
7. Шмелева, Н. Б. Профессиональное развитие личности социального работника в системе подготовки и переподготовки кадров / Шмелева Н. Б. – Ульяновск : УГУ, 1994. – 91 с.
8. Хомский, Н. Логические основы лингвистической теории / Н. Хомский // Новое в лингвистике. – М. : Прогресс, 1965. – Вып. 4. – 567 с.

Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент Діденко О. В.